

földrajzi fekvéséről készített rövid, kb. 3–4 perces beszámolót. Segítségül odaadtam nekik *Balogh György: Eger története* c. munkáját.

A másik óra előtt a csoportok elhelyezkedtek az osztályban. Négy csoportot alakítottam 5–5 tanulóval. Egy-egy csoportot vegyes tanulmányi eredményű tanulók alkottak. Azok a csoportok, amelyeknek feladatul tűztem ki, hogy keressenek könyveket Eger és a vár történetéről, most magukkal hozták ezeket a könyveket.

Minden csoportnak volt a regényből is egy-egy példánya (több tanuló saját példányát is elhozta). Elhelyeztük a lemezjátszót, és jól látható helyre kitettük *Székelly Bertalan: Az egri nők* c. festményét. Az óra bevezető részében ismétlő kérdésekkel felelevenítettük az elmúlt óra anyagát. – Mi volt a szándéka az írónak a regény megírásával, s mi adta a közvetlen indítékot? Milyen ismereteitek vannak Egerről és a várról? Melyek voltak a regény cselekményének fordulópontjai? Kik voltak a fontosabb szereplők?

Ezután kiadtam a csoportoknak az elemző kérdéseket, feladatokat, közben az osztály lemezről hallgatta *Tinódi Lantos Sebestyén: Eger vár viadaljáról...* szülő énekét.

A feladatok a következők voltak:

1. csoport: Milyen mozgást láttok a képen? Az alakok mozdulatait megfigyelve, milyen pillanatnyi harci helyzetet ábrázol a festmény? Hogyan tükröződik a nőknek az arcán az elszántság a támadókkal szemben? Keressétek ki a könyvből azokat a részleteket, hogy a nők milyen módon vették ki részüket a harcból!

2. csoport: Figyeljétek meg a várvédők és a törökök ruházatát! (Természetesen ez a harc hevében nem volt fontos, csak az elemzés, a festmény s a mű kapcsolata miatt szerepelt ez a megfigyelési szempont.) Hasonlítsátok össze a könyvben szereplő egri vitézek és a törökök öltözékét!

3. csoport: Milyen mozgást láttok a képen? Keressétek a regényből példákat arra, hogy milyen eszközökkel, ötletekkel védték a várat! Hogyan harcoltak? Milyen történelmi ismereteitek vannak az egri vár megvédéséről?

4. csoport: Mi az összbenyomásotok a festményről? Keressétek ki a könyvből a várvédők meg az ellenség utolsó, döntő csatáját bemutató részt!

Ezután hozzákezdtek az elemzéshez. Kérdéseket tettek fel közben. Miután befejezték munkájukat, beszámoltak róla. A vitás kérdéseket, feleleteket közösen beszéltek meg. Írásbeli házi feladatként adtam, hogy hasonlítsák össze az egri várvédőket és a török harcosokat, janicsárokat. Természetesen nem művészettörténeti elemzést kívántam a tanulóktól, hanem azt szerettem volna elérni, hogy a szükséges szemléltetéssel, koncentrációval mélyebben értsék meg az egri vár ostromát, a regényt, s ne csak a történelemből tanult ismeretekre szorítkozzanak, hanem érzelmileg is közelebb kerüljenek a műhöz.

DR. DOBOSS ISTVÁN
Szolnok

Ellenőrzési módszerek az általános iskolai napközi otthonban

A napközi otthonokban az utóbbi években mutatkozó mennyiségi fejlődés, illetve a továbbiakban is várható számszerű növekedés, valamint az új dokumentumokban megfogalmazandó minőségi elvárások elkerülhetetlenné teszik egy olyan ellenőrzési

eljárásor kidolgozását, amely kiterjed a tanulmányi munka és szabadidős foglalkozások vezetésének ellenőrzésén túli kérdésekre, átfogja a napközi otthonos nevelés lényeges kérdéseit az eredményesség oldaláról is. (A tanulmányi munka elemzésének kérdése lényegében megoldott. Egyrészt azért, mert a tanórák ellenőrzési eljárásai jól adaptálhatók, másrészt pedig azért, mert a Módszertani Közlemények 1980/4. számában részletes elemzési szempontok találhatók. Ugyanitt a szabadidős tevékenységek vizsgálati szempontjai is szerepelnek. A szempontsorok alapján viszont nem következtethetünk megnyugtatóan a folyamatos alkalmazásra és az eredményességre.

Ilyen, több kérdést is érintő, eredményekre is összpontosító eljárásorozat ismeretetésére kerül itt sor. Ezek az eljárások főként a szélsőséges pozitívumok és negatívumok megragadására alkalmasak, további finomításra szorulnak, de mindenképpen hasznosíthatók.

1. A szabadidős tevékenységek kedveltségének vizsgálata

a) *Előzetes tudnivalók (szervezés, eszközök, körülmények):* A tanulók egy-egy írólapot kapnak, melyen feltüntetik évfolyamukat. (2. osztálytól használható módszer.)

b) *Instrukció a tanulóknak:* Gyerekek! Arra vagyunk kíváncsiak, hogy mivel szerettek foglalkozni szabad időtökben a napközi otthonban, vagy milyen foglalkozáson vettetek részt szívesen a tanévben. Ezt írjátok fel a cédulákra. Többet is írjatok! Gondoljatok a régebbi dolgokra is, amit nevelőtökkel vagy magatoktól csináltatok, a tantermi és kinti foglalkozásokra is. Kérlek benneteket, hogy ne mondjátok egymásnak, amit irtok, és ne nézzétek egymásét! Azt írjátok le tehát, amit ti szívesen csináltok vagy csináltatok,

c) *Feldolgozás:* A kapott írásos válaszok alapján összeszámoljuk a tevékenységeket a csoportban a hagyományos foglalkozástípusok szerinti bontásban. (Kulturális, manuális stb.) Érdeemes külön kategóriaként kezelni az olvasást, mint kiemelt jelentőségű szabadidős szokást.

d) *Elemzés, hasznosítás:*

Milyen foglalkozástípus a legkedveltebb?

Az egyes szabadidős kategóriák hányféle tevékenységet tartalmaznak?

Milyen a passzív és aktív részvételt igénylő foglalkozások aránya?

Milyen a színvonalas, értékes, illetve primitív időtöltések aránya?

Egészeben kirajzolódnak-e a hagyományos foglalkozástípusok?

A csoportban hány tanulónak van (milyen arálynak van) hasznos, értékes, kedvelt szabadidős tevékenysége?

2. A tanulók részvételi aránya a szabadidős foglalkozásokon

a) *Előzetes tennivalók:* A csoportvezető nevelőtől ülésrendet kérünk, melyen a tanulók neve mellett jelzések mutatják a téma szempontjából lényeges jellemzőket (pl.: fizikai dolgozó gyermeke, hátrányos helyzetű, jó tanuló, gyenge tanuló stb.).

b) A csoportvezető nevelő a naplóból sorban mondja egy hónap szabadidős foglalkozásait, szükség esetén néhány szóval emlékezteti a tanulókat.

c) *Instrukció a tanulóknak.* Arra vagyunk kíváncsiak, hogy ki melyik foglalkozáson vett részt. Amikor egy foglalkozást mond nevelőtök, jelentkezzen az, aki azon a foglalkozáson részt vett.

d) *Jelzések a jelentkezés alapján:* A vizsgálatot végző személy a foglalkozástípusoknak megfelelő rövidítésekkel jelzi az egyes tanulók részvételét az ülésrenden. (S – séta, K – kulturális stb.)

e) *Feldolgozás, elemzés:*

Kirajzolódnak-e az egyes foglalkozástípusok a jelentkezések alapján?

Milyen foglalkozástípusba sikerül legjobb arányban a tanulók bevonása, milyenbe legkevésbé?

Milyen a szempontunkból kiemelten kezelendő tanulók részvétele?

Érvényesül-e a választhatóság?

Az előző módszerrel összevetve van-e magyarázat a nem kedvelt foglalkozásokra?

Valóságos vagy fiktív bejegyzések találhatók a napló szabadidős rovatában?

3. A felelőshálózatban való részvétel vizsgálata

a) *Előzetes tennivalók:* azonosak az előzővel az ülésrend és a jelzések vonatkozásában.

b) *Instrukció a tanulóknak:* Pajtások! Emlékezzetek vissza, hogy milyen megbízatások vannak a csoportokban. Álljon föl az, akinek volt a tanévben vagy most is van valamilyen megbízatása!

c) *Jelzések a jelentkezések alapján:* a vizsgálatot végző személy piros pontokkal jelzi az ülésrenden a részvételt a megbízatásokban.

d) *Elemzés:*

Tudják-e a tanulók megbízatásaikat, tehát él-e a felelőshálózat?

Milyen a megbízatással rendelkezők aránya?

Kik a megbízottak? (Érdemes a kérdést az osztályközösségre, a rajközösségre vonatkoztatva is feltenni, más színnel jelölni.)

Milyen a megbízatásokkal való terhelés megoszlása?

Milyen mértékű az írott felelősrendszer és a működő hálózat egybeesése?

4. A tanulók foglalkoztatásának mértéke, módja és megoszlása tanuláskor

a) *Előzetes tennivalók:* a jelzésekkel ellátott ülésrendet használjuk.

b) *Jelzések alkalmazása:* a korábban használttól eltérő színnel jelzi a vizsgálatot végző személy a tanulmányi munka közben a tanulók foglalkoztatását.. (s – segítség, e – ellenőrzés, pont – egyéb szereplés stb.)

c) *Elemzés:*

Kikkel, hogyan foglalkozik a nevelő, milyen alapon?

Milyen mértékű a tanulók segítése?

Indokolt-e a segítség?

A segítség biztosítja-e a kellő megterhelést?

Milyen mértékű az ellenőrzés a nevelő részéről?

Kikre terjed ki, mi a kiválasztás alapja?

Összességében milyen mértékű a nevelő tanulókkal való közvetlen foglalkozása?

5. A tanulók közérzetének vizsgálata a napközi otthonban

a) *Előzetes tennivalók:* a tanulók kis cédulákat kapnak, melyen feltüntetik évfolyamukat. (Második osztálytól használható.)

b) *Instrukció a tanulóknak:* Gyerekek! Szeretném tudni, hogy érzitek magatokat általában a napközi otthonban. Ezt kell majd leírnotok a cédulákra, de még ne írjátok! Kérem, hogy senki ne mondja hangosan, amit válaszol, ne is nézzétek egymásé! (Ezt nagyon nyomatékosan kell a tanulóknak elmondani, mert különben befolyásolják egymást!) Három lehetőségetek van. Vagy azt írjátok, hogy jól, vagy azt, hogy közepesen, vagy azt, hogy rosszul. Csak saját véleményeteket írhatjátok! Lássatok hozzá!

c) *Feldolgozás, hasznosítás:*

A válaszokat a három kategóriára bontva (jól, közepesen, rosszul) összesítjük, és az életkor szerinti átlaghoz viszonyítjuk. (A módszer nem azt mondja meg, hogy milyen a tanulók közérzete, hanem azt, hogy a hasonló korúak átlagához képest

milyen a közérzet. Csak nagy eltérés esetén – legalább húsz százalék – hasznosítható az eredmény. Kis eltérés adódhat a módszer hibájából is.

A jó vagy rossz közérzetért nem feltétlenül a nevelőt okolhatjuk, hanem például a tárgyi feltételeket, a létszámot is. (A „rossz” választ ritkán írják a tanulók, több csoportból összesen 2–3 fő. Ezért a „jó” válasz százalékos értékeihez viszonyíthatunk. Jó közérzetű a másodikosok 91 százaléka, a harmadikosok 89 százaléka, a negyedikesek 81 százaléka, az ötödikesek és hatodikosok 67 százaléka, a hetedikesek 64 százaléka és a nyolcadikosok 58 százaléka. Az arány háromezer megkérdezett tanuló válasza alapján alakult ki.

6. A tanulás technikájának vizsgálata

a) *Előzetes szervezés:* a tanulók helyeiken ülnek, majd a kérdésre jelentkezéssel válaszolnak. (Felső tagozatra alkalmazott kérdések következnek, de módosítással alsó tagozatban is használható.)

b) *Instrukció a tanulóknak:* Gyerekek! Arra vagyunk kíváncsiak, hogyan tanultok a napközi otthonban. A feltett kérdésre jelentkezéssel válaszoljatok, de előbb gondolkozzatok, és egyszerre jelentkezetek, amikor szólok, hogy „most lehet jelentkezni”. Értitek?

Kérdések:

Ki szokott térképet használni a földrajz tanulásakor?

Ki használt már valamilyen kézikönyvet a szünet óta (téli, tavaszi stb.), pl. helyesírási szótárt, értelmező szótárt vagy lexikont?

Ki olvasott már a szünet óta leckéhez kapcsolódó dologról a tankönyvön kívüli forrásból? Pl. Régen volt, hogy is volt; Képes történelem; Képes földrajz c. könyvből, História; Delta; Élet és tudomány című folyóiratból stb.? (Itt érdemes egy-két jelentkezőtől megkérdezni, hogy mit olvasott. Ha ezt nem tesszük, kialakulhat a tanulóknban, hogy felelősség nélkül jelentkezhetnek.)

Ki szokta a tanulás megkezdése előtt átgondolni, hogy az egyes tantárgyak tanulására mennyi időt akar fordítani? Ha nem egyenként, hanem közösen csináljátok, akkor is jelentkeztek!

Ki szokta a megtanult leckét saját magának elmondani, önmaga tudását ellenőrizni?

Ki nézi át saját elkészített írásbeli feladatát?

Ki szokta a lecke lényegét kiemelve tanulni? Pl. történelemből, földrajzból a sötéttel nyomtatottat tanulja, vagy aláhúzza a lecke lényegét, vagy a lecke végén levő lényegre vonatkozó kérdésekre keresi a választ. (Az osztálynak megfelelő példákkal kell itt segíteni a kérdés megértését.)

Gondoljátok el, hogy oroszból az olvasmány és az utána következő kérdésekre való írásbeli válasz a feladat. Ki az, aki az olvasmánnyal kezdené a tanulást?

c) Feldolgozás, hasznosítás:

Az egyes módszerek elmondása után a jelentkezőket összeszámoljuk, majd arányukat kiszámoljuk és az átlaghoz viszonyítjuk. Csak legalább 20 százalék eltérés esetén minősíthető jónak, illetve gyengének az eredmény. A százalékos értékek átlaga tanulási módszerenként: térképhasználat 97 százalék, kézikönyv 62 százalék, hozzáolvasás 71 százalék, időbeosztás 76 százalék, szóbeli ellenőrzés 86 százalék, írásbeli ellenőrzés 69 százalék, szóbelivel kezdés 40 százalék, lényegkiemelés 81 százalék. (Az értékek nem azt jelzik, hogy például a tanulók 81 százaléka tanuláskor kiemeli a lényegét, hanem azt, hogy az alkalmazott módszerrel ilyen értéket kaptunk háromezer tanulón kipróbálva. Tehát egy konkrét csoportban azonos módon szerzett eredményt ehhez viszonyítva minősíthetjük jobbnak, illetve gyengébbnek. A kapott eredményt ne csak a csoportvezető nevelőre vonatkoztassuk. Legalább olyan mértékben

felelősek érte a szaktanárok is. (A módszer többszöri alkalmazása révén a felsorolt tanulási módszerek a figyelem középpontjába kerülnek, hamar elérhetik a 100-100 százalékot. Ilyenkor az instrukciók bizonyos módosításával emelhetjük a követelményt, pl. Ki olvasott ezen a héten valamit a történelem leckéhez? Ki használta ezen a héten az Idegen szavak szótárát?

Néha kifogásolják, hogy a tanulók számára a kérdések nem érthetőek teljesen. Ez előfordulhat, de csak abban az esetben, ha a módszerekkel nem foglalkoztak a csoportban. Ha megfelelő tudatossággal, rendszerességgel szerepel a tanulás technikájának fejlesztése, akkor a kérdések és a bennük szereplő fogalmak érthetőek, a tanulók számára teljesen világosak.

d) *Elemzés:*

Milyen tanulási módszerek alkalmazása általános, melyik nem? Az eredmények megerősítik-e a foglalkozás látogatásakor szerzett tapasztalatokat a módszerek terén?

Mik lehetnek a hiányuk okai? (Például nincs kézikönyv a teremben.)